

Josep M. Espinàs

**ENTRE ELS LECTORS
I JO**

La Campana

*Als lectors,
que m'han ajudat a pensar i a viure
amb una presència constant al llarg dels anys.
Ara és just que sigui seva aquesta primera pàgina.
Amb respecte i afecte.*

1a edició: octubre de 2011

© Josep M. Espinàs, 2011
© Edicions La Campana
Muntaner 248, 1r 2a
08021 Barcelona
Tel.: 93 453 16 65 / Fax: 93 451 89 18
campana@edicionslacampana.cat
www.edicionslacampana.cat

Disseny coberta: Zink comunicació
Foto coberta: © Ferran Forné

ISBN: 978-84-96735-62-0
Dipòsit legal: B. 33.410 - 2010
Fotocomposició: EdiGestió (Barcelona)
Imprès a Romanyà/Valls. Capellades (Barcelona)

INTRODUCCIÓ

No hi ha dos lectors iguals. Les reaccions davant d'una frase, d'un títol o d'un article sencer són extraordinàriament diverses, encara que cada lector pensi que la seva valoració és la natural, la raonable. L'articulista sap que no. L'articulista sap, per experiència, que les interpretacions del que ha escrit són múltiples. Sovint, rebem cartes amb algun comentari que no ens hauríem imaginat mai.

Moltes cartes tenen la qualitat de fer-nos pensar, de sotmetre a revisió allò que hem escrit. Com és comprensible, a vegades ens disgusten i a vegades ens satisfan, però sempre ens il·luminen sobre el risc d'aquest ofici d'observar i d'opinar.

Vaig publicar el primer article a la premsa l'any 1949. Tenia vint-i-dos anys. Això vol dir, i em sembla mentida, que ja fa més de seixanta anys que escric als diaris, i que tota la meva vida ha estat vinculada a aquesta feina. Primer ocasionalment, després setmanalment i des de fa trenta-cinc anys com una activitat diària. Trenta-cinc anys són molts anys. La història va començar amb el primer

número de l'*Avui*, i ha continuat amb *El Periódico*, i encara segueix. Si no m'equivoco, la suma d'articles diaris ja supera els 10.000.

Aquest llibre és un reflex, evidentment molt petit, d'una producció considerable, i especialment de la pluralitat de comentaris que m'han adreçat els lectors a través de les seves cartes. Ja vaig explicar en un altre llibre, *Inventari de jubilacions*, per què n'he contestat tan poques, i en un dels textos d'aquest llibre d'ara al·ludeixo de passada a aquest fet. He estat, i sóc, un llençador intensiu de papers, i encara que, naturalment, he llegit totes les cartes que he rebut, em semblava que la correspondència m'envaïa massa. És cert que, de tant en tant, he guardat alguna carta, i també n'he contestat.

He rellegit fa poc algunes d'aquelles cartes que no són de personatges famosos i m'he sentit impulsat a contestar-les ara, prescindint de l'eventual i cortès resposta que els hagués donat ja fa anys. La majoria són cartes de fa molt temps, com el lector podrà fàcilment deduir. Gairebé totes del 1970 fins avui. El fet és que la seva relectura m'ha fet reflexionar ni que sigui breument sobre una sèrie de temes.

Aquest recull és una prova de l'enriquiment que suposa la correspondència dels lectors. Sense els interrogants que m'han plantejat, sense les inquietuds personals que m'han confiat, i també sense les crítiques opinions sobre el que he escrit, jo m'hauria perdut molts estímuls per concretar algunes idees.

Les relacions entre els lectors i jo formen part de la meva biografia. És una experiència allisonadora. I a aquests ciutadans, la majoria desconeguts, que s'han molestat a escriure'm, i m'han ajudat a pensar, els he de donar les gràcies.

SOLUCIÓ SUÏCIDI

«Sóc una noia de 24 anys, em dic Anna i sóc d'allò més depressiva. He arribat a un punt en què tinc por de mi mateixa, veig el suïcidi com a única solució. Però tinc pares, saps, i això, el seu amor, em detura, però no sé fins quan.

Sóc covarda, la vida em fa por, ja ho he intentat tot però no puc sortir-me'n, si no és que faig el que t'he dit. Hi ha moments que penso que tot és un mal somni, perquè curiosament tinc un elevat grau de consciència, però em manquen ganes de viure, de lluitar, i no sé d'on treure-les. Cada dia em resulta més difícil i insuportable viure.

Sé que això no és un consultori i et demano perdó, però com que necessito ajuda t'agrairia que fessis quatre ratlles dins els teus habituals escrits, que sempre llegeixo.

Em dirigeixo a tu perquè hi veig una persona entenimentada i amb un elevat sentit crític. Sé que ho faràs, almenys així ho espero. Gràcies. Anna».

Quan vaig rebre aquesta carta vaig sentir molta angúnia. Hi ha una noia de 24 anys que pensa en el suïcidi, m'ho ha volgut fer saber i pensa que puc ajudar-la.

La reacció immediata: ¿què puc fer, amb urgència? La

carta no duu adreça ni telèfon. L'únic contacte possible el suggereix la mateixa Anna: quatre ratlles en un article. ¿Què puc dir-li en quatre ratlles? No puc pas respondre satisfactòriament als seus interrogants, ni explicar si hi ha raons per viure i com es lluita quan no se'n tenen ganes. Penso que per a una noia en aquesta situació –i per a qualsevol persona– un sermó teòric és molt poc eficaç. Pot ser que ja n'hagi sentit d'altres. O potser no, si aquesta carta només és una expansió ocasional –fins i tot més literària que profundament dramàtica.

La meva reacció no pot ser didàctica ni moralitzadora –ni en sé ni hi crec. Amb unes quantes ratlles, ¿es poden plantejar unes coses tan difícils, dubtoses i personals com si hi ha raons per viure, i quines són aquestes raons, i si cal lluitar, i com fer-ho, quan no se'n sent la necessitat? Si això fos possible argumentar-ho objectivament, amb prou força persuasiva sobre un desconegut, voldria dir que no hi hauria problemes *personals*. Que no hi hauria diversitat de persones.

Intentar comprimir en poques ratlles un *manual de supervivència* per a ús periodístic em va semblar una frivoltat, i vaig fer una altra cosa: en l'article de l'endemà vaig incloure una nota especial, a peu de text, en la qual demanava a una noia que m'havia escrit, Anna, que m'interessava parlar amb ella com més aviat millor. Ja he dit que jo ignorava la seva adreça i el seu telèfon. M'havia dit que sempre llegia els meus articles.

La proposta de trobada personal entre un escriptor i

un lector sovint és temerària. En aquest cas, a més, la causa era molt delicada. Però jo estava disposat a córrer el risc. Compartir uns minuts de proximitat física pot ser més il·luminador que compartir unes lletres sobre paper.

M'havia dit que llegia els meus articles. Però ni l'endemà, ni mai, vaig tenir cap notícia més de l'Anna.

Qui ara llegeixi aquestes ratlles, que no pateixi. La noia no es va suïcidar, n'estic segur. (Potser més endavant, sí. Les històries personals són imprevisibles.)

Si, tot i la meva invitació, aleshores no es va posar en contacte amb mi, no és perquè no pogués fer-ho. Senzillament, no ho necessitava. El que necessitava, segurament, era escriure la carta. I potser, també, veure que jo en feia cas en un article.

No sé per què m'imagino que, als vint-i-quatre anys, Anna era una noia vital, i per tant, és clar, amb problemes, amb interrogants, amb insatisfaccions. Viure pot ser feixuc, a vegades, per a la gent sensible a la vida. Però renunciar-hi...

Jo havia escrit uns versos adolescents que deien això: *Difícil és morir, com avorrir les roses.*

VALORACIONS DE LA MÚSICA

Vaig publicar un article, *El piano torna*, explicant que als Estats Units havien augmentat notablement les vendes de pianos. Com a resposta vaig rebre dues cartes ben diferents i significatives.

Joan A. em parla dels països europeus cultes i de la música clàssica i diu que en aquests països «**la guitarrada, la nova cançó i els Beatles han sigut una malaltia superficial**». Que ve de Stuttgart i que ha admirat la seva vida musical (tornem-hi: «**vull dir la musical de debò no la de guitarra i grups de cançó**»). I afegeix: «**aquí som una altra raça, una raça antimusical cent per cent. Tot el dolent de tots els altres països, americans, brasilers, sud-americans, illencs, etcètera, aquí hi troba el seu paradís**».

Vaig escriure i publicar un segon article sobre el tema, exposant la meua opinió que no hi havia, només, una sola música digna d'aquest nom –que en el cas de Joan A. seria la clàssica– sinó també d'altres. I que, fins i tot entre els aficionats a la música clàssica, hi havia els entusiastes de Mozart a qui no agradava gens Liszt, per posar un exemple.

Joan A. em va tornar a escriure per negar rotundament les meves opinions, i assegurar que en la música no es tractava de gustos sinó de perfecció. I ell sabia quina era la música perfecta.

No tenia la seva adreça i no li vaig poder dir el que ara escric: que penso que el criteri de perfecció depèn del gust.

Probablement s'hauria esgarrifat, sobretot si li hagués afegit que tots dos plantejaments, el del gust i el de la perfecció, són igualment lícits i igualment discutibles, perquè són germans en la subjectivitat.

Em va xocar que en cap de les dues cartes un devot de la música clàssica no cités mai Bach entre els bons.

Repetia l'elogi d'uns determinats compositors, però d'altres, que també formaven part de la història de la música, no eren citats. En cap moment esmentava com a «**música de debò**», ho deia així, la creada per Stravinsky, per Béla Bartók, per cap compositor famós del segle passat. Només valorava els «**clàssics històrics**». El seu criteri era coherent, perquè en parlar de pintura defensava Velázquez i El Greco, i no posava com a exemple de bons pintors ni Goya, ni Manet, ni Cézanne, cap impressionista, cap fauvista, cap artista del segle XX.

Jo no gosaria afirmar quins músics o quins pintors són objectivament els millors, perquè sembla que tendim a trobar bons només els que ja ens arriben garantits des d'altres èpoques. Els que ja són reconeguts sense discussió. Limitant-nos a acceptar com a únicament bons els ar-

tistes amb més crèdit clàssics, ja ens podem reconèixer nosaltres mateixos com a cultes. Passem per exigents, quan de fet resulta còmode identificar-nos amb l'aposta més segura.

Seria una actitud raonable, i fins i tot positiva en molts aspectes, si no fos que, sovint, no proporciona només una satisfacció tranquil·la: l'acompanya un decret d'excomunió de tot allò que queda fora dels valors que hem acceptat. Joan A. escriu sempre entre cometes significatives la paraula *moderna*. La música «**moderna**» no pot ser bona, ni tan sols és música. Les cometes són despectives. O sigui que es pot pensar que totes les coses bones ja van ser creades fa temps, i així no ens deixarem desconcertar per les novetats.

Vaig rebre una altra carta, de Josep G., músic professional, amb unes altres idees i un to més serè. En recullo només una observació que em sembla exacta: «**En un temps relativament curt, potser alguns segles, la música ha anat d'un contingut essencialment monòdic, de vegades amb acompanyament rítmic, fins a una complexitat extraordinària de polifonies, ritmes, harmonies i elements contrapuntístics. Això ha provocat un allunyament del poble, que no s'ha pogut preparar per seguir aquest procés**».

Penso que tampoc l'ha seguit una part de l'aristocràcia culta. L'evolució no ha desconcertat només el poble, com diu Josep G. Hi ha gent amb un bon nivell de formació personal i professional que no està interessada per cap

manifestació musical, ni antiga ni moderna. I, al mateix temps, una minoria que ha arribat a familiaritzar-se amb els clàssics, per educació o per plaer. Però també en aquest cas es produeix, sovint, una identificació amb aquella música que *cal valorar*. La de crèdit indiscutible. I, gairebé d'una manera inevitable, la identificació amb allò que té prestigi històric i social porta al menyspreu d'allò que ha aparegut després, a vegades qualificat de degeneració o de presa de pèl.

Si l'ignorant global reacciona amb una tranquil·la indiferència, el coneixedor parcial és possible que mostri intolerància. Quan una dosi fragmentària de coneixements artístics està magnificada per l'orgull elitista, el resultat té un punt de grotesc. Penso en aquella frase aplicada a un ciutadà d'aquesta mena: «Si fos un ase, seria perfecte; el problema és que és un ase adulterat per l'estudi».

IRONIA I ESPERANCES

(Carta rebuda el 1970)

Fa molts anys algú va fer publicitat d'unes creus magnètiques. Ara no puc recordar si aquesta publicitat s'inseria als diaris o em va arribar a casa en forma de fullet. Es feia saber que, comprant una d'aquestes creus –i portant-la posada, naturalment–, qualsevol problema desapareixia. Proporcionaven un ànim optimista, retornaven la salut corporal, afavorien les relacions humanes, obrien possibilitats en la feina...

Vaig escriure'n un article adequadament satíric. Tenint en compte les polivalents i eficaces capacitats de la creu magnètica, calia fer-ne una distribució universal: teníem a l'abast la solució de tots els conflictes personals i socials...

Vaig pensar que potser els fabricants m'enviarien una carta de protesta, perquè el meu article podia perjudicar el seu negoci. Jo era molt innocent, aleshores.

Els fabricants de les creus magnètiques no van dir res. En canvi, vaig rebre algunes cartes de lectors del meu article, dues de les quals les conservo.

«...Vostè fa referència a unes creus magnètiques, fins i tot fa constar el preu de les d'or i també el de les xapades,